Međuentitetska (ne)saradnja u oblasti zaštite okoliša

28 October 2012

Opæe je poznata èinjenica da entitetska linija u BiH nije geografsko-prirodna nego u najveæem dijelu predstavlja recidiv rata, odnosno proistièe iz zauzetih pozicija zaraæenih strana sa manjim korekcijama. Zato i ne èudi da su, između ostalog, praktièno sve naše veæe rijeke ispresjecane, jednom ili više puta, entitetskom linijom.
Obzirom da je realizacija hidroenergetskih projekata (dodjela koncesija) u iskljuèivoj nadležnosti entiteta logièno je da se svi relevantni uticaji takvih projekata, pa time i ekološki, međusobno prožimaju na podruèju oba entiteta. Pošto ne postoji Zakon o zaštiti okoliša na nivou BiH to se nastali problemi u zaštiti okoliša pokušavaju, nažalost, neuspješno rješavati na nivou entiteta. Istina, postoji Međuentitetsko tijelo za okoliš koje je, nažalost, uglavnom u funkciji razmjene informacija i iskljuèivo konsultativnog karaktera.
U posljednje vrijeme sve više na vidjelo izlaze ekološki problemi u vezi hidroenergetskih projekata koji se realiziraju u graniènim podruèjima bh. entiteta. Scenarij je slièan u veæini primjera: projekat se namjerava graditi u jednom entitetu, dok se negativne ekološke posljedice veæinski odražavaju u drugom entitetu. Dva primjera koji plastièno oslikavaju ovu problematiku su vezana za rijeku Neretvu. Prvi primjer je planirana realizacija hidroelektrane Ulog na gornjem toku rijeke Neretve, a drugi je nastavak realizacije projekta Gornji horizonti.

Hidroelektrana Ulog

Hidroelektrana Ulog je planirana da se gradi u gornjem toku Neretve na podruèju opštine Kalinovik. Brana i akumulacija planirane elektrane nalaze se na teritoriji RS-a, s tim da bi se strojara ovog derivacionog postrojenja nalazila samo stotinjak metara uzvodno od entitetske linije, odnosno granice sa opæinom Konjic koja se nalazi u FBiH. Obzirom da se radi o elektrani sa oèekivanim vršnim (promjenjivim) režimom rada, naroèito u periodu malih voda (tehnièko rješenje projekta i hidrologija nesporno upuæuju na takav rad), normalna posljedica takvog rada biæe drastiène dnevne i sezonske oscilacije nizvodnog protoka, odnosno vodotoka u FBiH, sa razornim posljedicama u samom vodotoku i obalnom pojasu. Osim tog negativnog uticaja oèekuje se niz drugih negativnih uticaja nizvodno, a koji su redovna posljedica izgradnje visoke brane na vodotoku.
Međutim, iako entitetski okolinski zakoni predviđaju ovakve sluèajeve i propisuju postupke za rješavanje istih, na njih se nadležne institucije ne obaziru. Aktualni Zakon o zaštiti okoliša FBiH između ostalog kaže: Èlan 63 – „Kada nosilac izrade Studije o uticaju na okoliš ima saznanja da æe projekat vjerovatno imati znaèajan uticaj na okoliš drugog entiteta dužan je izraditi posebno poglavlje o Studiji o uticaju na okoliš sa podacima o moguæim uticajima na okoliš drugog entiteta. Detalji o postupcima za projekte sa moguæim međuentitetskim uticajem mogu biti određeni sporazumom između entiteta koji se zakljuèuje uz konsultiranje Međuentitetskog tijela za okoliš.“ Èlan 70 – „Ukoliko rad nekog pogona i postrojenja može da izazove znaèajne negativne posljedice na podruèju druge države ili entiteta, ili ukoliko druga država ili entitet tako zahtijeva, zahtjev za izdavanje okolinske dozvole biæe dostavljen drugom entitetu. Ukoliko u postupku izdavanja dozvole koji se provodi u drugoj državi ili entitetu, Federalno ministarstvo primi dokumentaciju koja ukazuje na to da pogon i postrojenje može imati negativan uticaj na okoliš na podruèju FBiH informirati æe stanovništvo koje živi na tom podruèju i pružiti im moguænost da daju svoj komentar. Građani koji žive na podruèju drugog entiteta imaju ista prava da uèestvuju u ovom postupku u svojstvu stranke kao i građani koji žive na podruèju gdje pogon ili postrojenje treba da se gradi“.
To praktièno znaèi da bi nadležno Federalno ministarstvo trebalo da organizuje javnu raspravu o projektu HE Ulog na podruèju FBiH gdje se oèekuju negativni uticaji realizacijom projekta, da građanima pruži vjerodostojnu informaciju o projektu i njegovim uticajima u FBiH i u tom smislu uputi zahtjeve drugom entitetskom ministarstvu u vezi izdavanja okolinske dozvole. Drugim rijeèima, nadležno ministarstvo bi u ovakvim sluèajevima trebalo da bude neka vrsta zastupnika afektiranog stanovništva od strane negativnih uticaja predmetnog projekta. Nažalost, nadležna ministarstva u oba entiteta nisu u ovom sluèaju djelovala u skladu sa postupkom i procedurom koje nalažu entitetski zakoni, a rijeè je o projektu sa klasiènim prekograniènim uticajima. Naprotiv, predstavnici Sektora za okolinske dozvole Federalnog ministarstva nisu se udostojili ni prisustvovati javnoj raspravi koja je tom prilikom održana u Kalinoviku.
Sa druge strane, nadležno ministarstvo Republike Srpske, koje je bilo voditelj procedure Procjene uticaja na okoliš (PUO), nije uzelo u obzir mišljenja i sugestije iz FBiH (lokalna zajednica), niti je dala ikakve povratne informacije subjektima koji su uèestvovali u proceduri PUO. Također, ovo ministarstvo nije naložilo investitoru da saèini poseban separat Studije koji bi se bavio iskljuèivo nizvodnim (međuentitetskim) uticajima. Naprotiv, ministarstvo je odobrilo Studiju uticaja u kojoj se tvrdi da negativni nizvodni uticaji ne postoje, te da se svi uticaji završavaju na entitetskoj granici?! Udruženje Zeleni Neretva iz Konjica je informaciju o dodjeli okolinske dozvole za HE Ulog dobilo neformalnim putem – od kolega iz banjaluèkog Centra za životnu sredinu – i to èak nekoliko mjeseci nakon izdavanja okolinske dozvole.

Hidroenergetski sistem Gornji horizonti

Poèetkom aprila o.g. mediji su objavili informacije o pripremama dokumentacije za gradnju hidroelektrane Dabar koja je dio hidroenergetskog projekta Gornji horizonti. HE Dabar je planirana kao dio sistema Gornji horizonti, kojim se, u funkciji proizvodnje elektriène energije, vode sliva Neretve preusmjeravaju u sliv Trebišnjice. Ovaj, u svakom sluèaju, kontraverzan projekat ozbiljno prijeti da se dio podzemnih voda sliva Neretve preusmjeri prema slivu Trebišnjice u cilju izgradnje više hidroenergetskih proizvodnih kapaciteta.

Ranije smo isticali da ovakvo preusmjeravanje voda iz jednog u drugi sliv po međunarodnim konvencijama nije dozvoljeno, ali da u ranijoj, prvoj fazi (izgradnja kanala i tunela za odvodnju vode iz Dabarskog polja u Bileæko jezero), projekat nije ozbiljnije naišao na proteste i otpore u FBiH gdje se oèekuju najveæe negativne posljedice realizacijom ovog projekta. Tu i tamo oglasile su se nejake NVO ukazujuæi na moguæi deficit voda u pritokama Neretve (Buna, Bunica, Bregava) te ekološkim posljedicama u Hutovom blatu i delti Neretve u susjednoj Hrvatskoj. Uostalom, efekat prve faze izgradnje projekta Gornji horizonti prošlog ljeta bio je oèigledan: u Stocu je tok Bregave bio na granici biološkog minimuma, a veæ u decembru 2010. g., u vrijeme velikih voda, novopridošle vode iz Dabarskog polja znatno su pridonjele nezapamæenim poplavama u Bileæi i Popovom polju. Nije nam poznato da li je u tom smislu reagovalo Ministarstvo okoliša i turizma vlade FBiH.
Zanimljivo je da je investitor prve faze (izgradnja tunela i odvodnih kanala u Dabarskom polju) kompanija EFT-Group, ista firma koja je nosilac koncesije za izgradnju HE Ulog na Neretvi, gdje se sve negativne posljedice odražavaju nizvodno u FBiH. Nažalost, i u ovom sluèaju vlada FBiH i njeno nadležno ministarstvo imaju pasivnu ulogu, slièno kao i kod izdavanja okolinske dozvole za HE Ulog. U ovom sluèaju problem je složeniji: pored međuentitetskih u pitanju su još negativni uticaji i u susjednoj Hrvatskoj. Obzirom da se ponovio scenarij iz javne rasprave i izdavanja okolinske dozvole za HE Ulog, kada su reagovale iskljuèivo ekološke organizacije, ne treba oèekivati znaèajnije mjere zaštite okoliša u FBiH uslijed negativnog dejstva projekta Gornji horizonti. Posljednje informacije govore da je nadležno ministarstvo RS-a odobrilo Studiju uticaja na okolinu za projekat HE Dabar, te da uskoro slijedi izdavanje okolinske dozvole. Na ovu vijest oglasilo se i Federalno ministarstvo okoliša i turizma najavljujuæi tužbu kod Okružnog suda u Banjaluci protiv Vlade RS-a zbog toga što Studija uticaja na okolinu HE Dabar nema posebno poglavlje o procjeni negativnih uticaja na podruèje FBiH. Pitamo se zašto Federalno ministarstvo nije bilo ovako „ažurno“ i u sluèaju procedure PUO za HE Ulog gdje u predmetnoj SUO ne samo da nije bilo posebnog poglavlja o negativnim uticajima u FBiH nego isti uopæe nisu spomenuti.